

**स्थानिक निधी लेखापरीक्षा यांच्याकडील
प्रलंबित परिच्छेदांचा निपटारा करण्याबाबत.**

महाराष्ट्र शासन
शासन परिपत्रक क्रमांक : स्थानिक २०२३/प्र.क्र.२४/ वित्त-७
ग्रामविकास विभाग,
बांधकाम भवन, २५ मईबान पथ,
फोर्ट, मुंबई- ४०० ००९.
दिनांक- २० ऑक्टोबर, २०२३.

वाचा:-

- १) शासन परिपत्रक क्रमांक एयुडी-२००७/प्र.क्र.२७४३/वित्त-८. दि-२० डिसेंबर, २०१०
- २) शासन परिपत्रक क्रमांक लेखाप-२०१३/(७/१३), वित्त-८. दि- ११ फेब्रुवारी, २०१३.
- ३) शासन परिपत्रक क्रमांक स्थानिक २०१६/प्र.क्र.३६/वित्त-७. दि- १८ नोव्हेंबर, २०१६.
- ४) शासन परिपत्रक क्रमांक स्थानिक २०१५/प्र.क्र.३४/वित्त-७. दि- २९ एप्रिल, २०१७.
- ५) शासन परिपत्रक क्रमांक स्थानिक २०१५/प्र.क्र.३४/वित्त-७. दि- ०३ सप्टेंबर, २०२०.

प्रस्तावना:-

मुंबई स्थानिक निधी लेखापरीक्षा नियम १९३० नुसार स्थानिक निधी लेखापरीक्षा संचालनालयामार्फत राज्यातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे लेखापरीक्षण केले जाते. लेखापरीक्षणा दरम्यान आढळलेल्या वित्तीय अथवा इतर अनियमितेबाबत आक्षेप नोंदवून लेखापरीक्षण अहवाल संबंधित संस्थेस निर्गमित केला जातो.

राज्यातील बहुतांश जिल्हा परिषदांकडे स्थानिक निधी लेखापरीक्षणातील परिच्छेद मोठ्या प्रमाणावर प्रलंबित आहेत. याबाबत जिल्हा परिषदांकडे सातत्याने पाठपुरावा करूनही प्रलंबित परिच्छेदांचा निपटारा फारसा समाधानकारकरित्या झाल्याचे दिसून येत नाही. यामधील बरेचसे परिच्छेद क्षुल्लक कारणासाठी प्रलंबित असून जिल्हा परिषदांकडील प्रलंबित परिच्छेदांचा निपटारा नियमित न झाल्याने मोठ्या प्रमाणावर परिच्छेद प्रलंबित राहतात व त्यामध्ये चालू लेखापरीक्षण अहवालातील परिच्छेद नव्याने समाविष्ट झाल्याने प्रलंबित परिच्छेदांच्या संख्येत वाढ होते. अशा प्रलंबित परिच्छेदांमध्ये शासकीय निधी गुंतून राहिल्याने शासनाचे नुकसान होते.

शासन परिपत्रक:-

प्रलंबित परिच्छेदांबाबत विधीमंडळ समिती, महालेखापाल तसेच स्थानिक निधी लेखा यांच्याकडून सातत्याने आक्षेप घेतले जातात. ही बाब अत्यंत गंभीर असून प्रलंबित परिच्छेदांच्या निपटा-याबाबत जिल्हा परिषदांची प्रचंड उदासीनता दिसून येते. यास्तव बऱ्याच कालावधीपासून (सन १९६२ पासून) प्रलंबित असलेल्या परिच्छेदांचा जलद निपटारा करण्यासाठी पुढीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत :-

- १) मुंबई स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियमाच्या कलम ८ नुसार लेखापरीक्षण अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर अहवालात निदर्शनास आणून दिलेले दोष किंवा नियमबाह्यता सुधारून त्याबाबतचा प्रथम अनुपालन अहवाल उचित कागदपत्रांसह विहित कालमर्यादेत स्थानिक निधी लेखा विभागास लेखा आक्षेप वगळण्यासाठी सादर करावा.

- २) प्रलंबित परिच्छेदांचा निपटारा करणे हे महत्वाचे अभियान असा दृष्टीकोन ठेवून सर्व परिच्छेदांचे कमी, मध्यम व उच्च जोखीम असे वर्गीकरण करण्यात यावे जेणेकरून प्रलंबित परिच्छेद निकाली काढता येतील.
- ३) प्रलंबित परिच्छेदांचे अनुपालन सादर करताना परिच्छेदामध्ये समाविष्ट मुद्द्याची पूर्तता करून व्यवस्थित अनुपालने सादर केली जात नाहीत. त्यामुळे अनुपालने अमान्य होवून परिच्छेद प्रलंबित राहतात. यास्तव परिच्छेदांचे अनुपालन सादर करताना ती मुद्यास अनुसरून व योग्यरित्या सादर करावीत व अनुपालन मान्य होणेसाठी त्यासोबत आवश्यक ती सर्व कागदपत्रे सादर करावीत.
- ४) मुंबई वित्तीय नियम १९५९ मधील नियम ५३, परिशिष्ट २० नुसार शासकीय अधिकारी/कर्मचा-यांच्या अक्षम्य हलगर्जीपणामुळे अथवा अपहारामुळे शासकीय निधीचे नुकसान झाल्यास अशा नुकसानीबाबत त्यास व्यक्तीशः जबाबदार धरून त्याच्याविरुद्ध नियमानुसार योग्य ती सुधारणात्मक व मुंबई स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम १९३० चा सुधारणा नियम २०११ चे कलम ८ नुसार दंडात्मक कारवाई प्रस्तावित करण्यात यावी.
- ५) कार्यालयीन कामकाज करताना गंभीर स्वरूपाचे परिच्छेद निर्माण होणार नाहीत याची दक्षता अधिकारी/कर्मचारी यांनी घ्यावी. तसेच ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाचे दि- ११ फेब्रुवारी, २०१३ च्या परिपत्रकामध्ये दिलेल्या सुचनांचे तसेच नोडल अधिकारी यांनी त्यांना दिलेल्या जबाबदाऱ्या व कर्तव्यांचे काटेकोरपणे अंमलबजावणी करावी व प्रलंबित परिच्छेदांचा शीघ्रगतीने निपटारा करावा.
- ६) प्रलंबित परिच्छेदांची संख्या कमी करण्यासाठी आवश्यक असल्यास विभागनिहाय व जिल्हा परिषदनिहाय शिबिर आयोजित करून जास्तीत जास्त परिच्छेद निकाली काढण्यात यावेत.
- ७) विकास योजनांची लाभार्थ्यांकडून थकित असलेल्या रकमांची वसुली- शासनाच्या विविध विकास योजनांच्या अनुदानांचे लाभार्थ्यांकडून त्यांच्या हिश्याच्या वसूलपात्र रकमांमध्ये शासनाचा बराच निधी समाविष्ट असल्याने व अशा वसूलपात्र रकमांची अद्याप वसुली न झाल्याने शासकीय निधीची मोठया प्रमाणावर हानी झाली आहे. यास्तव असे प्रलंबित परिच्छेद तात्काळ निकाली काढण्याची कार्यवाही करण्यात यावी.
- ८) वसुल न होणारी तगाई कर्जे-जिल्हा परिषदांनी त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील शेतकऱ्यांना शेतीसाठी बी- बियाणे व शेतीविषयक अवजारे खरेदी करण्यासाठी कर्जे उपलब्ध करून दिलेली होती. तगाई कर्ज योजना सन १९९२ मध्ये बंद झाली आहे. तथापि अशा कर्जांची वसुली विहित वेळेत कर्जदारांकडून न झाल्याने त्यासंदर्भात लेखापरीक्षणात घेतलेले आक्षेप अद्यापही प्रलंबित आहेत, असे आक्षेप निरंक करण्याबाबत त्वरीत कार्यवाही करावी.
- ९) प्रशासकीय व तांत्रिक मान्यता न घेतल्यामुळे प्रलंबित राहिलेले परिच्छेद- महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती लेखासंहिता १९६८ मधील नियम १५०, १५१, १५४, १५२ नुसार प्रत्येक काम सुरू करण्यापूर्वी सक्षम प्राधिकाऱ्याची प्रशासकीय व तांत्रिक मान्यता घेणे आवश्यक आहे. अन्यथा लेखापरीक्षणा दरम्यान आक्षेप नोंदविला जातो. उचित अनुपालनाअभावी असे परिच्छेद वर्षानुवर्षे प्रलंबित आहेत. जिल्हा परिषद/पंचायत समितीच्या संबंधित विभागाच्या विभागप्रमुखांनी त्यांच्याकडे उपलब्ध असलेल्या अभिलेख्यांच्या आधारे विकास कामांना कार्योत्तर प्रशासकीय व तांत्रिक मान्यता दिल्यास व ठेवीदाराने अशी विकास कामे सुस्थितीत केल्याचे प्रमाणित केल्यास असे आक्षेप निकाली काढण्यास मदत होईल.

- १०) दरवर्षी लेखापरीक्षणात एखाद्या विषया संदर्भातील आक्षेप घेतला जातो. उदा-वार्षिक लेखा, ठेवी, अग्रीमे, अंदाजपत्रक इ. अशा आक्षेपांच्या संदर्भात दरवर्षी सदर आक्षेप घेतले जात असल्याने असे परीच्छेद वर्षानुवर्षे प्रलंबित राहणार नाहीत यासाठी त्वरीत कार्यवाही करावी.
- ११) सेवानिवृत्त / मृत शासकीय अधिकारी/कर्मचारी यांना दिलेली अग्रीमे, महाराष्ट्र नागरी सेवा (निवृत्तीवेतन) नियम १९८२ मधील नियम १२५ नुसार एखाद्या शासकीय कर्मचाऱ्याकडून येणे असलेली रक्कम त्याच्या निवृत्ती दिनांकाच्या कमीत कमी दोन महिने अगोदर महालेखाकार कार्यालयास कळविली पाहिजे जेणेकरून त्यास प्रदान होणाऱ्या सेवानिवृत्ती उपदानातून येणे रकमांची वसुली करून प्रदानाचे आदेश निर्गमित करता येतील. तसेच नियम १४२(२) नुसार एखाद्या शासकीय कर्मचाऱ्याच्या मृत्यूची सूचना प्राप्त झाल्यापासून एक महिन्याच्या आत महाराष्ट्र नागरी सेवा (निवृत्तीवेतन)नियम १९८२ मधील नियम १३२ नुसार येणे रकमां व्यतिरिक्त काही रकमा त्याच्याकडून वसूल होणे बाकी असल्यास त्या निश्चित करून देय होणाऱ्या मृत्यू उपदानातून वसूल कराव्यात. याबाबतची कार्यवाही नियमानुसार विहित वेळेत करण्यात यावी.
- १२) लेखापरीक्षणास कागदपत्रे उपलब्ध न करणे / आवश्यक अभिलेख न दाखविणे ही बाब गंभीर स्वरूपाची असल्याने पंचायत राज समितीने संबंधितांविरुद्ध कडक कारवाई करण्याच्या सूचना दिल्या आहेत. अशा घटना घडू नयेत म्हणून यापूर्वीही संदर्भीय शासन परिपत्रकांद्वारे वेळोवेळी आवश्यक निर्देश/सूचना देण्यात आल्या आहेत. सबब या सूचनांचे उल्लंघन झाल्याचे आढळून आल्यास मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी संबंधितांवर मुंबई स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम १९३० चा सुधारणा अधिनियम २०११ चे कलम ८ अन्वये रु. २५,०००/- इतका दंड ठोठावण्याची आवश्यक कारवाई करावी.

वरील सूचनांची सर्व जिल्हा परिषदांनी काटेकोरपणे अंमलबजावणी करावी व प्रलंबित परिच्छेद निपटारल्याबाबत संबंधित खातेप्रमुखांनी व्यक्तिशः लक्ष देवून प्रलंबित परिच्छेदांचा लवकरात लवकर निपटारा करावा. जेणेकरून स्थानिक निधी लेखा विभागाच्या बऱ्याच कालावधीपासून प्रलंबित असलेल्या लेखा आक्षेपांची संख्या कमी होण्यास मदत होईल.

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२३१०२०१३३१४७९२२० असा आहे. हे परिपत्रक डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नावाने.

(रा.प्र.भोईर)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. विभागीय आयुक्त, (सर्व).
२. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद(सर्व).
३. संचालक, स्थानिक निधी लेखा परीक्षा, महाराष्ट्र राज्य, कोकण भवन, सीबीडी बेलापूर, नवी मुंबई.
४. मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व).
५. निवड नस्ती (वित्त-७).